

SKRIFTSERIE

Nr 3 • 2022

VAD RÄCKER EN VANLIG PENSION TILL?

VAD RÄCKER EN VANLIG PENSION TILL?

Författare:

Anna Eriksson, sakkunnig pensioner SPF Seniorerna

Tidigare publicerade skrifter från SPF Seniorerna:

- Premiepensionen – hur påverkas den av förskott och efterlevandeskydd? (2021)
- Pensionär söker lån, hur funkar det? (2021)
- Hur påverkas garantipensionen av pensionsuttag före 65 år? (2021)
- Efterlevandeskydd – Finns ett behov hos pensionärer idag och ska det finnas en övre åldersgräns? (2022)
- Olika inkomstslag – Hur fördelar sig seniorers inkomster utöver pension? (2022)

Samtliga skrifter går att ladda ner från www.spfseniorerna.se

Innehåll

1. Bakgrund och disposition	4
2. Vad blir det för pensioner och vad är en vanlig pension?	5
2.1 Inkomstnivåer bland 65 år och äldre.....	5
2.2 Hur fördelar sig allmän pension respektive tjänstepension inom den totala pensionen?	6
3. Vad kan anses vara en låg pension?	9
3.1 Absolut och relativ fattigdom.....	9
3.2 Grundskyddet i pensionssystemet	9
4. Inkomströrlighet och inkomstnivåer i olika åldersgrupper	13
5. Hur står sig vanliga pensioner till en senior-basbudget?	16
6. Olika sätt att värdera pensioners tillräcklighet	20
7. Diskussion och slutsatser	22
Källor	24
Appendix	25

1. Bakgrund och disposition

Flera studier har undersökt pensionernas tillräcklighet eller pensionärens samlade ekonomi, ofta utifrån kompensationsgrader eller disponibel inkomst på hushållsnivå. Sådana mått för med sig både för- och nackdelar, kan bli missvisande om andra inkomster än pensioner ingår och kan vara svåra att relatera till som individ.

Mer sparsamt har det varit med studier av hur vanliga pensioner står sig för den enskilde och bedömningar av sådana inkomsters tillräcklighet i vardagen. Denna rapport kommer därför att fokusera på pensionerna i kronor och vad dessa pensioner på individnivå kan tänkas räcka till. Inkomstslag som ingår är allmän pension och tjänstepension (total pension), eftersom syftet med pensionsystemet är att andra inkomster än dessa inte

ska behövas (i sammanhanget bör beaktas att tjänstepensionen kommit att bli allt viktigare för den totala pensionen). Allmän pension och tjänstepension är dessutom inkomster som merparten pensionärer har och kan relatera till, och ens individuella pension är enklare att utgå från som enskild än begrepp som kompensationsgrad eller hushållets disponibla inkomst. Därtill är pensionen en inkomst som man ska kunna klara sig på som individ, en pensionär ska inte behöva vara sammanboende ur ett ekonomiskt perspektiv. Vad som kan anses vara en låg pension liksom inkomströrligheten i olika åldersgrupper kommer också att tas upp i denna rapport. För att bedöma pensionernas tillräcklighet kommer även vanliga månadsutgifter att användas som måttstock.

”... en pensionär ska inte behöva vara sammanboende ur ett ekonomiskt perspektiv”

2. Vad blir det för pensioner och vad är en vanlig pension?

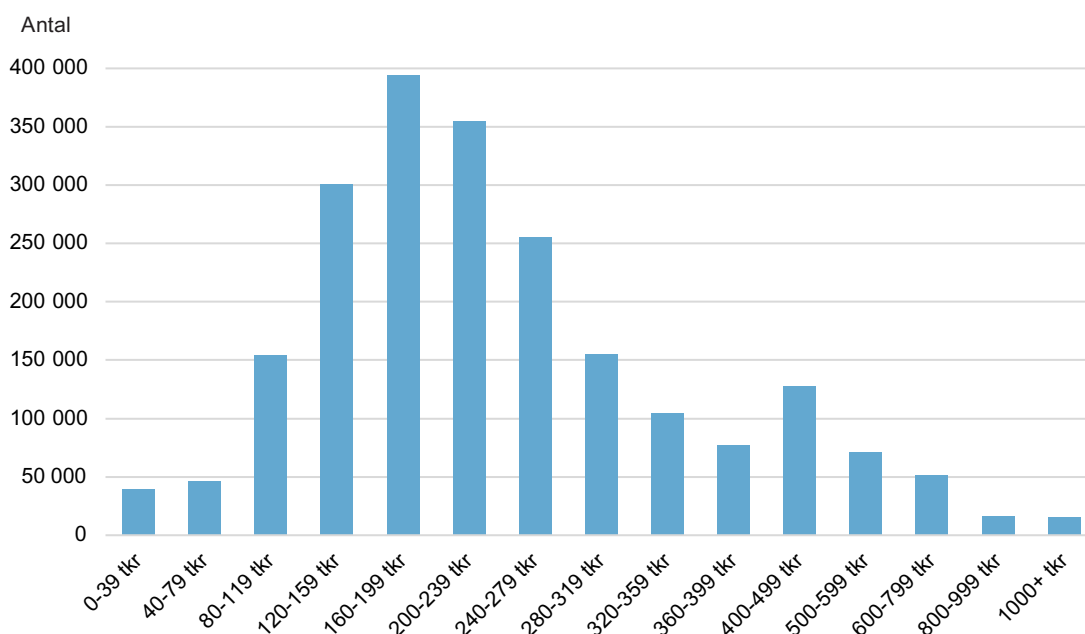
2.1 Inkomstnivåer bland 65 år och äldre

På ungefär vilka inkomstnivåer befinner sig allmän pension och tjänstepension tillsammans bland 65 år och äldre? I diagram 1¹ syns att det finns en koncentration av pensionärer runt nivån 200 000 kronor i årsinkomst, eller 16 700 kronor per månad före skatt. Medelbeloppet för allmän pension och tjänstepension för den studerade befolkningen låg år 2020 på 217 700 kronor, eller 18 100 kronor i månaden.

Diagram 1.

Antal personer 65 år och äldre utifrån inkomstnivåer per år, personer som har allmän pension och tjänstepension, före skatt, 2020

Källa: SCB:s databas

¹ Själva inkomstindelningen bygger dock på inkomst av tjänst, dvs även på andra inkomster som löner. Förvisso är andra inkomstslag än pensioner koncentrerade till äldre med goda inkomster så främst på de högre inkomstnivåerna kan diagram 1 vara något missvisande avseende indelningen utifrån pensionsnivåer. Skattefria inkomster som bostadstillägg ingår inte, och hade vid inkludering här sannolikt förändrat fördelningen något av antalet personer mellan de olika inkomstgrupper som har årsinkomster upp till 239 000 kronor.

Om inkomstgrupperna från diagram 1 delas in i sju grupper med ungefär samma antal personer per inkomstgrupp fås följande uppdelning (tabell 1).

Det kan först konstateras att medianen, som delar gruppen pensionärer i två lika stora halvor, finns i gruppen 200-239 000 kr i årsinkomst. De två första grupperna har som mest 159 000 kronor i inkomst per år och samlar 25 procent av de äldre. Med årsinkomster mellan 160 000 och 199 000 kronor återfinns drygt 18 procent av pensionärerna och runt 16 procent har årsinkomster på 200 000-239 000 kronor. Det betyder att 60 procent av personerna i gruppen 65 år och äldre har en total årsinkomst på som mest 239 000 kronor. Därefter följer cirka 11 procent av seniorerna med årsinkomst på 240 000 till 279 000 kronor. Slutligen har nära 29 procent av pensionärerna inkomster på 280 000 kronor eller mer.

2.2 Hur fördelar sig allmän pension respektive tjänstepension inom den totala pensionen?

För personer 65 år och äldre som tog ut pension år 2005 utgjorde allmän pension cirka 80 procent av de totala pensionsutbetalningarna medan tjänstepensionen utgjorde runt 20 procent.² Fördelningen har dock förändrats, år 2020 hade allmän pension sjunkit till närmare 70 procent och tjänstepension hade ökat till cirka 30 procent. Åtta av tio personer i åldern 65 år och äldre hade år 2005 tjänstepension utbetald, en siffra som ökat till drygt nio av tio år 2020. Tjänstepensionen är således av klart större vikt för den totala pensionen idag.

Tabell 1.

Sju inkomstgrupper 65 år och äldre med ett ungefärligt lika antal personer, 2020

Källa: SCB:s databas

Årsinkomst	Månadsinkomst	Antal per grupp	Antal ackumulerat	Andel per grupp	Andel ackumulerat
0-119 tkr	0-9 900	239 458	239 458	11,1%	11,1%
120-159 tkr	10 000-13 200	300 582	540 040	13,9%	25,0%
160-199 tkr	13 300-16 600	394 268	934 308	18,2%	43,2%
200-239 tkr	16 700-19 900	354 462	1 288 770	16,4%	59,6%
240-279 tkr	20 000-23 200	255 438	1 544 208	11,8%	71,4%
280-399 tkr	23 300-33 200	336 669	1 880 877	15,6%	87,0%
400 tkr +	33 300-	282 178	2 163 055	13,0%	100,0%
Totalt antal		2 163 055		100,0%	

2 SCB pensioner, årlig

Av tabell 2 framgår att medelbeloppet för allmän pension och tjänstepension år 2020 var nästan 18 000 kronor per månad (att det skiljer sig något mot siffrorna i diagram 1 beror sannolikt på att åldersgruppen 62-64 år ingår i tabell 2).

Ålder och kön spelar roll för pensionsnivåerna. Kvinnor har i genomsnitt lägre pensioner än män, vilket till stor del beror på skillnaderna på arbetsmarknaden. Yngre pensionärer har i genomsnitt högre pension än de som är 80 år och äldre. Förklaringar till detta är bland annat att nyblivna pensionärer som löntagare före pensionering upplevt en period av kraftiga reallöneökningar som får effekt på pensionen samt att de har en större andel tjänstepension men också att i de fall denna tas ut på kort tid sker det i början av pensionärlivet. Bland de äldsta pensionärerna finns många kvinnor med låga pensioner, som sällan har hög tjänstepension. Förskottet i allmän pension spelar också in i sammanhanget, med åldern försvagas både ekonomisk standard och kompensationsgraden i relation till lönerna.

Tabell 2.

Medelbelopp och antal personer, total pension (allmän pension och tjänstepension) före skatt 2020 per åldersgrupp

Källa: Pensionsmyndighetens databas

	Medelbelopp per år			Antal personer		
	Samtliga	Kvinnor	Män	Samtliga	Kvinnor	Män
Samtliga	17 964	14 966	21 354	2 262 219	1 200 706	1 061 513
90 -	12 627	10 518	17 189	125 834	86 046	39 788
85 – 89	15 091	12 556	18 815	181 006	107 707	73 299
80 – 84	16 742	13 845	20 237	294 305	160 901	133 404
75 – 79	18 282	15 154	21 635	466 513	241 362	225 151
70 – 74	19 600	16 489	22 858	554 914	283 837	271 077
65 – 69	19 656	16 904	22 471	518 033	261 971	256 062
62 – 64	14 821	12 201	17 280	121 614	58 882	62 732

När pensionärerna utifrån sin totala pension delas upp i kvartiler, i tabell 3, går att utläsa att år 2020 hade en fjärdedel av de äldre som mest 11 685 kronor i pension och nästa fjärdedel hade mellan 11 685 och 16 114 kronor. Därefter följde en fjärdedel med pensionsinkomster på 16 114-21 391 kronor, och den sista fjärdedelen hade en total pension på 21 391 eller högre. Medianen låg på cirka 16 100 kronor före skatt, vilket jämfört med det högre medelvärdet (från tabell 2), antyder att det finns individer i de högre inkomstnivåerna som drar upp medelvärdet.

Tabell 3.

Första kvartilen, median och tredje kvartilen, total pension före skatt 2020

Källa: Pensionsmyndighetens databas

	Samtliga	Kvinnor	Män
1:a Kvartilen	11 685	10 511	14 465
Median	16 114	13 930	19 177
3:e Kvartilen	21 391	17 965	24 873

För allmän pension (tabell 4) var medelbeloppet år 2020 på cirka 13 100 kronor, mönstret med att män har högre pension än kvinnor går igen. Däremot hittas inte de högsta medelbeloppen bland de yngsta utan i åldrarna 70–79 år. För tjänstepensionen enbart (omkring 90 procent av de med allmän pension har tjänstepension) märks tydliga skillnader utifrån både kön och ålder. Det är klart högre medelbelopp bland yngre pensionärer, vilket kan tyda på att de helt eller delvis tar ut tjänstepension på kort tid.³

År 2020 hade den första fjärdedelen av seniorerna som mest 10 234 kronor i allmän pension och i följande fjärdedel mellan

10 234 och 13 123 kronor (tabell 5). I den tredje fjärdedelen återfinns de med allmän pension på 13 123–16 356 kronor, och den sista fjärdedelen utgörs av personer med en allmän pension på 16 356 kronor eller mer. Medianen på omkring 13 100 kronor före skatt hamnar mycket nära medelvärdet (från tabell 4), mycket på grund av att det finns ett intjänandetak i allmän pension som utjämnar inkomstskillnaderna. Gränsbeloppen i tjänstepensionen däremot närapå fördubblas mellan den första kvartilen och medianen, likadant är det mellan medianen och den tredje kvartilen.

Sammantaget kan konstateras att medianpensionen år 2020 låg på cirka 16 100 kronor, ålder och kön spelar roll för pensionsnivåerna och särskilt tjänstepensionen är högre bland yngre pensionärer.

Tabell 4.

Medelbelopp, allmän pension respektive tjänstepension före skatt 2020 per åldersgrupp

Källa: Pensionsmyndighetens databas

	Medelbelopp per år					
	Allmän pension			Tjänstepension		
	Samtliga	Kvinnor	Män	Samtliga	Kvinnor	Män
Samtliga	13 102	11 626	14 781	5 841	4 079	7 803
90 –	10 410	8 800	13 894	2 779	2 197	3 959
85 – 89	12 348	10 555	14 985	3 204	2 370	4 388
80 – 84	13 289	11 526	15 416	3 889	2 633	5 379
75 – 79	13 918	12 295	15 658	4 861	3 201	6 625
70 – 74	14 069	12 734	15 469	6 146	4 201	8 154
65 – 69	12 775	11 778	13 806	8 128	6 106	10 188
62 – 64	9 603	8 579	10 544	10 768	8 125	13 288

Tabell 5.

Första kvartilen, median och tredje kvartilen, allmän pension respektive tjänstepension, före skatt 2020

Källa: Pensionsmyndighetens databas

	Medelbelopp per år					
	Allmän pension			Tjänstepension		
	Samtliga	Kvinnor	Män	Samtliga	Kvinnor	Män
1:a Kvartilen	10 234	9 279	12 402	1 655	1 375	2 227
Median	13 132	11 568	15 326	3 030	2 438	4 053
3:e Kvartilen	16 356	14 037	17 998	6 076	4 457	8 552

³ En signal på hur många som efter 5-10 år som pensionärer då saknar delar av eller hela tjänstepensionen finns i Pensionsmyndighetens *Blev det som du tänkt dig? En studie bland 70-75-åringar*. Av de svarande uppger 12 % att de inte har någon tjänstepension, 10 % att tjänstepensionen har löpt ut och 28 procent att de har mindre tjänstepension än vid pensionering. Totalt saknade alltså omkring hälften helt eller delvis tjänstepension.

3. Vad kan anses vara en låg pension?

En fråga som uppstår är om de vanliga pensionsnivåer som framgått i avsnitt 2 är höga, måttliga eller låga? Det finns flera sätt att bedöma detta, bland annat mått på såväl absolut som relativ fattigdom samt pensionssystemets grundskydd ämnat för de med låga pensioner.

3.1 Absolut och relativ fattigdom

Absolut (eller materiell) fattigdom mäter om en person eller ett hushåll har råd med en viss levnadsstandard, och definieras som att man inte har råd med fyra av nio indikatorer (t ex oförutsedda utgifter, en ordentlig måltid varannan dag, uppvärmning av bostad, tvättmaskin). Relativ fattigdom (även benämnd gränsen för risk för fattigdom), eller låg ekonomisk standard, mäter hur många som lever i hushåll med en disponibel inkomst som understiger 60 procent av medianinkomsten för hela befolkningen (omkring 13 350 kronor år 2021).

När det gäller det absoluta måttet ligger Sverige i en europeisk jämförelse mycket bra till, med enbart runt 1 procent av befolkningen, avseende alla åldersgrupper. För det relativa måttet hamnar Sverige, med 13 procent av befolkningen, omkring genomsnittet i Europa. Det är däremot högre än i de nordiska grannländerna, och med en något högre andel inom landet bland unga och pensionärer särskilt bland de som passerat 75 år och är kvinnor.

Hur står sig då vanliga pensionsnivåer på individnivå till den relativa fattigdomsgränsen, som finns angiven i kronor? År 2020 låg den relativa gränsen på 13 050 kronor. Medianinkomsten för total pension år 2020 (tabell 3) var 16 100 kronor före skatt, vilket blev omkring 13 150 kronor efter skatt.

Detta signalerar att för nära hälften av pensionärerna var deras totala pension år 2020 på som mest det som motsvarar gränsen för risk för fattigdom. Detta är en förenkling och skillnaden är att hushållets totala inkomster inte beaktas i denna jämförelse utan enbart individernas totala pensionsnivåer, men det ger likväl en fingervisning.

När det gäller medianen för enbart allmän pension låg den år 2020 på 13 100 kronor före skatt vilket gav cirka 11 000 kronor efter skatt, således hamnade den omkring 2 000 kronor under gränsen för relativ fattigdom. Gränsen för den tredje kvartilen avseende allmän pension låg år 2020 på 16 350 kronor, vilket efter skatt gav 13 300 kronor. Således kom nära tre av fyra pensionärer med enbart sin allmänna pension inte över gränsen för låg ekonomisk standard vid mättillfället.

3.2 Grundskyddet i pensionssystemet

I pensionssystemet finns ett grundskydd, vilket beskrivs i offentliga dokument och propositioner som att vara till för pensionärer med låga inkomster. Det utgörs av garantipension och bostadstillägg samt det mindre vanliga äldreförsörjningsstödet. Grundskyddet kan därmed utgöra en indikation på vad som kan anses vara en låg pension.

Garantipension är tänkt som mer av allmän välfärd, den ska rikta sig till de som haft liten eller ingen arbetsinkomst under livet, prövas enbart mot allmän pension och ges ganska brett men har en hushållskomponent – ensamstående kan få maximalt 9 781 kronor och en sammanboende 8 855 kr före skatt (före augusti 2022 gällde 8 779 respektive 7 853 kronor).

Gränsen för när man inte längre kan få garantipension har sedan år 2020 gått vid 12 795 respektive 11 389 kronor för ensamstående respektive sammanboende. Dessa gränser höjdes till 14 882 kronor respektive 13 477 kronor i augusti 2022 vilket då utökade antalet personer med garantipension. Drygt 1 miljon pensionärer⁴, eller 45 procent, hade garantipension utbetald i augusti 2022 (tabell 6). Medelbeloppet var klart lägre än den maximala garantipensionen då garantipension för de allra flesta utgör ett komplement till en låg inkomstrelaterad allmän pension. Klart fler kvinnor än män får garantipension, och ju högre upp i ålder desto vanligare är det med garantipension (noterbart är att andelen bland yngre pensionärer likväl är betydande). Nära hälften av seniorerna har således en

inkomst som anses så låg att den behöver kompletteras med garantipension.

Bostadstillägget är ett skattefritt stöd för att täcka en stor del av bostadskostnaden för de med låg pension. Det är inkomstprövat, alla hushållets inkomster samt eventuell förmögenhet (allt från kapital till en mindre stuga) påverkar, och bostadstillägget utgår från bostadskostnad. Detta gör att det är främst ensamstående⁵ med låga inkomster utan andra tillgångar som har möjlighet till bostadstillägg. Cirka 290 000 personer har bostadstillägg, 72 procent är kvinnor och 28 procent är män (diagram 2). Medelbeloppet ligger på drygt 3 100 kronor och det är inga stora skillnader i medelbelopp mellan åldersgrupper eller könen.

Tabell 6.

Antal och andel personer med garantipension samt medelbelopp per kön och ålder, augusti 2022

Källa: Pensionsmyndighetens databas

Åldersklasser	Antal			Andel			Medelbelopp		
	Samtliga	Kvinnor	Män	Samtliga	Kvinnor	Män	Samtliga	Kvinnor	Män
Samtliga	1 003 725	745 844	257 881	45,3%	63,5%	24,7%	1 872	1 893	1 809
65 - 69	229 612	151 187	78 425	44,1%	57,6%	30,4%	1 886	1 730	2 186
70 - 74	241 570	172 955	68 615	43,2%	60,6%	25,0%	1 696	1 655	1 798
75 - 79	225 609	173 921	51 688	43,0%	64,3%	20,3%	1 621	1 667	1 469
80 - 84	148 421	115 283	33 138	46,1%	66,6%	22,3%	1 679	1 787	1 303
85 - 89	89 936	73 366	16 570	49,3%	68,3%	22,1%	2 397	2 496	1 959
90 - 94	50 252	42 905	7 347	60,2%	77,4%	26,2%	2 873	3 002	2 124
95 -	18 325	16 227	2 098	72,4%	84,7%	34,1%	3 327	3 481	2 136

4 Fram till och med juli 2022 handlade det om 660 000 personer eller nära 30 procent av pensionärerna. Det största tillskottet i antal i augusti, en drygt 60-procentig ökning, finns i åldersgruppen 65-79 år och i procent är det fler män än kvinnor bland de som tidigare inte hade men som numer har garantipension.

5 Omkring en av tre äldre bor ensamma, resten är sammanboende (eller räknas till övriga hushåll).

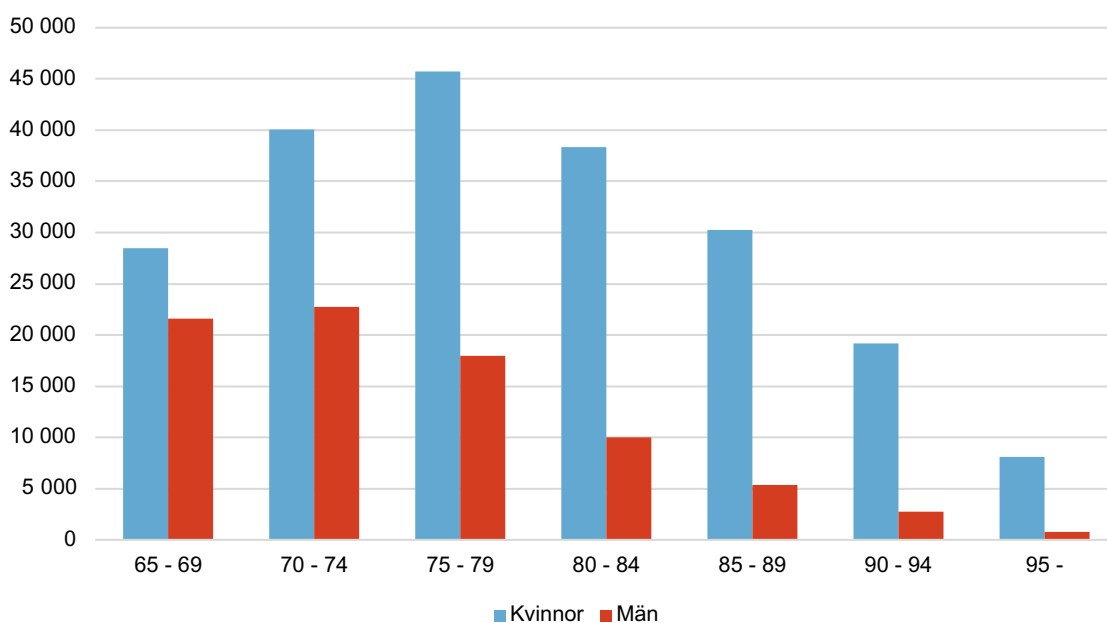
Hur många är det då totalt som har grundskydd? Sannolikt överlappar en stor del av de med garantipension respektive de med bostadstillägg varandra.⁶ Det betyder att drygt 1 miljon personer har grundskydd i någon form bland pensionärerna i dagsläget. Eftersom grundskyddet anges finnas till för pensionärer med låga pensioner, kan antalet och andelen med grundskydd indikera hur många äldre som kan anses ha en låg inkomst. Med andra ord närmare hälften av landets 2,1 miljoner personer som är 65 år och äldre efter höjningen av garantipensionen i augusti 2022.

Som nämnts beror möjlighet till bostadstillägg i praktiken på flera faktorer. Men i teorin kan uppskattas upp till vilken pensionsnivå det går att få bostadstillägg. Det vill säga var inkomstgränsen ungefär går för när man inte längre kan få del av denna grundskyddsdel. Här har antagits att pensionären är ensamstående, har som mest 100 000 kronor i förmögenhet och bor i en hyreslägenhet med två rum med genomsnittshyra för denna bostadsstorlek i riket som uppskattas till 6 200 kr år 2022 (6 081 kronor år 2021 enligt SCB).

Diagram 2.

Antal personer med bostadstillägg, per kön och ålder, augusti 2022

Källa: Pensionsmyndighetens databas

⁶ Det har tidigare angetts att ungefär en av tre pensionärer, cirka 700 000 personer, då tog del av grundskyddet i någon form.

I diagram 3 framgår att bostadstillägg kan ges också till personer med pensioner över nivån för när man inte längre har rätt till garantipension som ensamstående på drygt 14 900 kronor från augusti 2022. Gränsen för när man inte längre har möjlighet att få bostadstillägg som ensamstående går vid drygt 20 000 kronor per månad i total pension.⁷ Då kan 20 000 kronor per

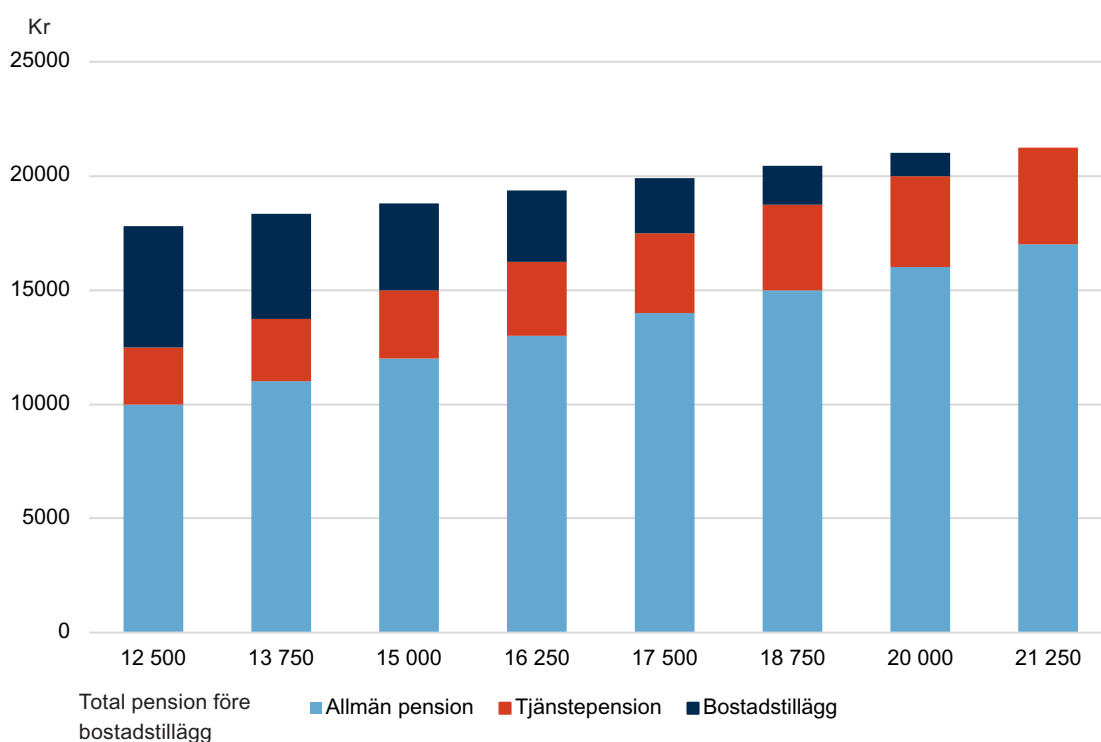
månad, omkring 16 000 kronor efter skatt, också anses vara en gräns för låg inkomst då det är ungefär där som möjligheten till bostadstillägg upphör. I så fall handlar det, i förhållande till tabell 3 där medianen för total pension framgick, om fler än hälften av pensionärerna som kan anses ha en låg pension.

”Gränsen för när man inte längre har möjlighet att få bostadstillägg som ensamstående går vid drygt 20 000 kronor per månad”

Diagram 3.

Möjlighet till bostadstillägg utifrån olika pensionsnivåer (total pension) före skatt och bostadskostnad 6 200 kronor, beräknat i augusti 2022 på Pensionsmyndighetens webbsida

Källa: Pensionsmyndigheten

⁷ Vid en hyresnivå ovanför genomsnittet, exempelvis på 7 500 kronor, hade också den med drygt 21 000 kronor i total pension fått bostadstillägg.

4. Inkomströrlighet och inkomstnivåer i olika åldersgrupper

I detta avsnitt kommer det att undersökas hur äldres inkomster mer generellt står sig i förhållande till inkomsterna i resten av befolkningen och till inkomstutvecklingen över tid. Avseende inkomströrlighet, i vilken grad människor rör sig mellan olika inkomstnivåer under en studerad period, används deciler, alltså att befolkningen delas in i tio lika stora tiondelar utifrån inkomstnivån. Decil 1 är den lägsta och decil 10 den högsta (gränsvärdena för decilerna finns i Appendix tabell 11). Noterbart är att det här handlar om disponibel inkomst och alla typer av inkomstkällor samt per konsumtionsenhet, och därmed inte enbart om total pension på individnivå.⁸ Likväl kan det vara av intresse att studera i vilken grad äldres

inkomstnivåer förändras över tid, inte minst i jämförelse med de i yrkesaktiv ålder.

Nära åtta av tio pensionärer som fanns i inkomstdecil 1-2 (tabell 7) vid mätperiodens start är kvar där fem år senare, nämnda andel är även en ökning sedan början på 2000-talet. Yngre personer är i klart högre grad rörliga avseende inkomstnivåer, och beger sig under tidsperioden uppåt i decilerna då bara 23 procent av 20-29 år och 35 procent av 20-64 år är kvar i de två lägsta decilerna fem år senare.⁹ I antal personer handlar det om nära 350 000 äldre personer som fem år efter 2015 fortfarande befann sig i decil 1-2.

	Kvar i decil 1-2 efter 5 år, andel (%)			
	2000-2005	2005-2010	2010-2015	2015-2020
20- år	45,1	43,5	43,4	49,5
20-29 år	18,7	19,0	22,5	23,1
20-64 år	30,0	29,7	31,8	35,4
65- år	71,5	72,4	71,6	79,9
65-79 år	71,7	72,5	71,5	80,5
80- år	71,1	72,2	71,8	77,7

Tabell 7.

Andelar kvar i decil 1-2, under olika tidsperioder och i olika åldersgrupper

Källa: SCB

⁸ I SPF Seniorernas skrift *Olika inkomstslag - Hur fördelar sig seniorers inkomster utöver pension?* (2022) framgår att löneinkomster och privat pension är starkt koncentrerade till yngre pensionärer, män och till seniorer med de högsta inkomstnivåerna.

⁹ Enligt SCB har åldersgruppen 20-64 år högre inkomströrlighet än 65 år och äldre, medan gruppen 20-29 år har klart högre än inkomströrlighet än andra åldersgrupper och särskilt då än pensionärerna. Även om yngre (20-29 år) precis som pensionärer brukar ha en högre andel personer under gränsen för risk för fattigdom under enskilda mätår så befinner sig de yngre alltså i de lägre decilerna under kort tid medan de äldre i högre utsträckning blir kvar där under längre tid.

Samma mönster syns i decil 3-4 i tabell 8, 60 procent av de äldre är kvar i dessa deciler fem år senare, medan det för 20-64 år handlar om 11 procent och för 20-29 år om 4 procent. Också här är det cirka 350 000 äldre som är kvar i startdecilerna vid mätperiodens slut.

För de sammanslagna decil 1-2 i tabell 7 gäller att man antingen blir kvar eller går uppåt i inkomstnivå. Däremot i decil 3-4 kan man bli kvar, gå uppåt eller neråt – pensionärer blir kvar där eller sjunker i högre

grad nedåt i decilerna än vad yngre gör (se Appendix diagram 6-9).

Totalt för alla tio deciler fördelar sig rörligheten enligt diagram 4. 42 procent av alla pensionärer sjunker i decil, 48 procent är kvar i sin decil och 10 procent klättrar uppåt. För yngre är fördelningen jämnare med ungefär en tredjedel som går ner, blir kvar respektive går upp i decil. Med andra ord, pensionärer står i högre utsträckning still eller tappar i inkomstnivå än yngre.

	Kvar i decil 3-4 efter 5 år, andel (%)			
	2000-2005	2005-2010	2010-2015	2015-2020
20- år	26,2	26,5	27,8	32,2
20-29 år	4,2	3,5	3,0	4,2
20-64 år	15,0	14,2	11,4	11,0
65- år	50,3	49,5	51,1	60,5
65-79 år	49,9	48,8	49,6	58,1
80- år	51,8	51,7	56,5	69,4

Tabell 8.

Andelar kvar i decil 3-4, under olika tidsperioder och i olika åldersgrupper

Källa: SCB

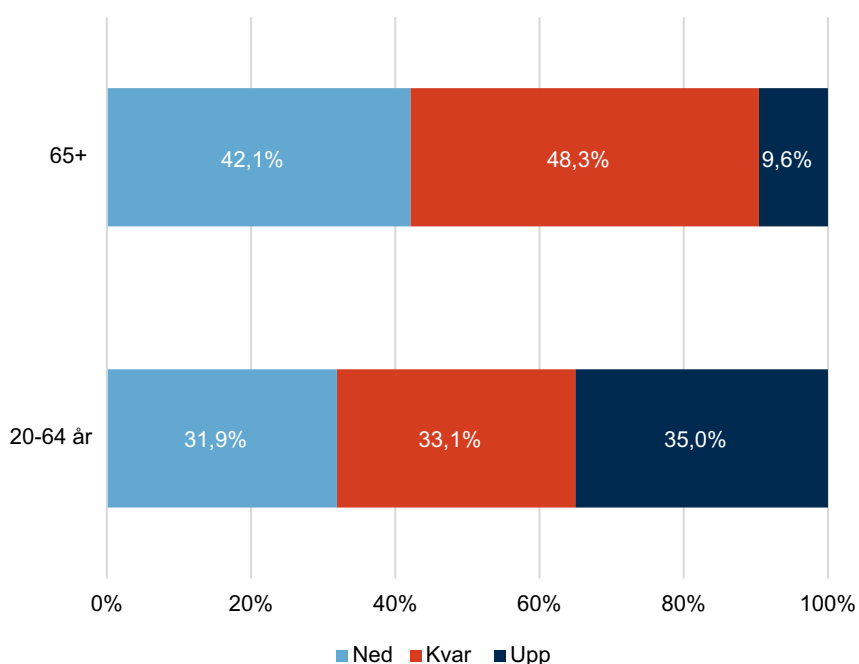

Diagram 4.

Inkomströrlighet i procent per åldersgrupp, totalt alla deciler 2015-2020

Källa: SCB

Om vi enbart tittar på var personerna i de studerade åldersgrupperna befinner sig i slutet av mätperioden (diagram 5) framgår att 65 år och äldre är koncentrerade till decil 1-4, drygt 75 procent av pensionärerna, eller tre av fyra äldre, finns där. Personer 20-64 år har en jämnare fördelning över decilerna med viss koncentration i decil 6-10.

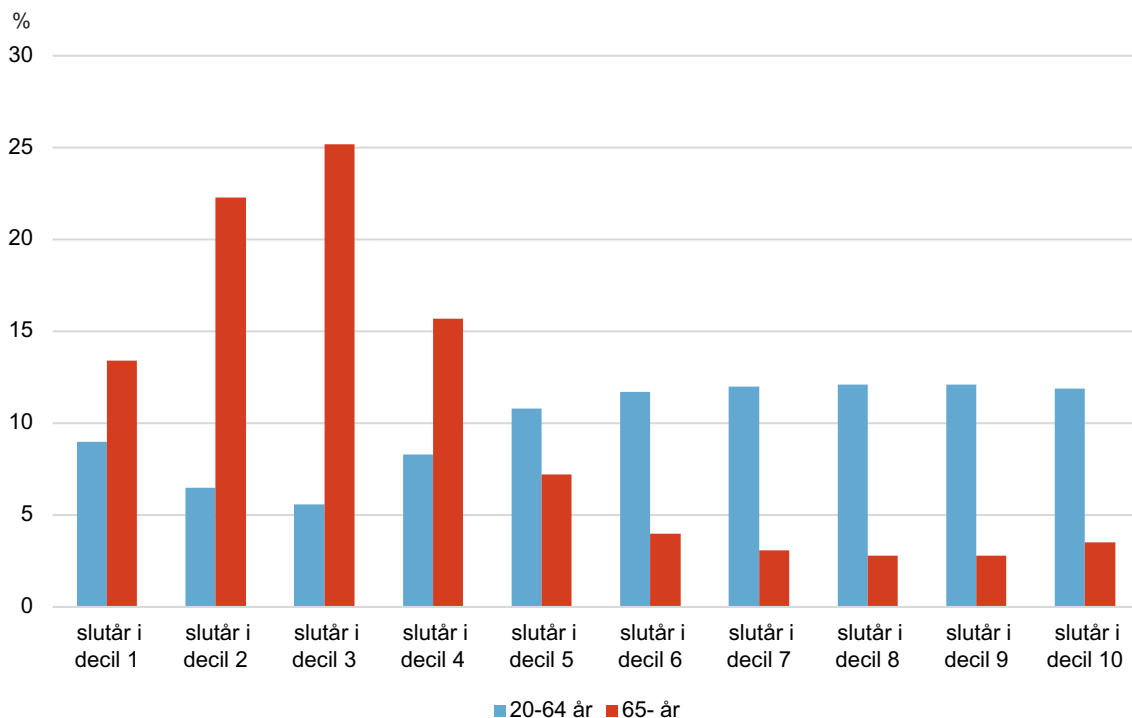
Sammantaget har pensionärer en svag inkomströrlighet, de blir oftare än yngre kvar eller sjunker nedåt i decil och många av de äldre återfinns dessutom i de lägsta decilerna.

”Sammantaget har pensionärer en svag inkomströrlighet”

Diagram 5.

Andel av åldersgrupp per decil efter slutår, 2015-2020, procent

Källa: SCB

5. Hur står sig vanliga pensioner till en senior-basbudget?

Efter att ha gått igenom såväl vanliga pensionsnivåer som bedömningar av låga pensioner och inkomströrligheten i befolkningen är det dags att undersöka vad pensionerna räcker till i vardagen. Hur långt kommer man med några nivåer på vanliga pensioner när dessa ställs gentemot en vanlig månadsbudget? I budgetberäkningarna kommer här att utgå från pensionsnivåerna i avsnitt 2 för att ta reda på hur de står sig till vanliga månatliga utgifter.

Konsumentverket tar fram olika månadsbudgetar som uppdateras årligen och här används Konsumentverkets tigheste variant för 65 år och äldre, nämligen basbudgeten (se Appendix tabell 12). Men då denna basbudget för några poster kan upplevas lite väl påkostad, samtidigt som den saknar några vanliga utgifter för pensionärer, finns i tabell 9 en egen senior-basbudget med Konsumentverkets som utgångspunkt. I sammanhanget ska dock observeras att människors utgifter är individuella och kan variera, inte minst gäller detta bostadskostnaden.

De principiella skillnaderna är att hyran är satt till genomsnittet för en tvårumslägenhet och blir lägre än i originalbasbudgeten. Mobiltelefon har strukits och antas istället ingå i posten medier som annars kan upplevas väl hög. Utgifterna för hemutrustning anges på Konsumentverkets webbsida till 980 kr (200 kronor lägre än i originalbudgeten). Ett månadskort för kollektivtrafik har sänkts från 650 till 400 kronor, motiverat med att återspeglar hela landet snarare än Stockholm, att en del åker på reskassa och på en del håll finns senior-tider i kollektivtrafiken. Adderat i senior-basbudgeten är hushållsel, medicin motsvarande högkostnadsskydd samt kostnader för sjukvård och glasögon. Totalt hamnar utgifterna för senior-basbudgeten på 14 240 kronor per månad.

Konsumentverkets basbudget kan till viss del ifrågasättas.¹⁰ Flera vanliga utgifter som finns i Konsumentverkets andra varianter på månadsbudgetar ingår inte i basbudgeten. Därtill gäller exempelvis för matkostnaden att alla måltider tillagas hemma, inga kaffe eller luncher på stan ryms således i basbudgeten. Inte heller ingår bil, sommarstuga eller semester, husdjur. Presenter till barnbarnen och att bjuda med barnbarnen på Skansen, Liseberg eller motsvarande en gång per år kan också kännas rimligt för en senior. Om några sådana kostnader skulle adderas¹¹ till senior-basbudgeten ökar utgifterna med omkring 3 000-4 000 kronor varje månad. Sedan januari 2022 har även inflationen ökat kraftigt, vilket medfört att i realiteten har exempelvis matkostnaderna blivit minst cirka 10 procent högre än vad basbudgeten anger för denna utgift.

I det som följer ska beräknas i vilken utsträckning som vanliga pensionsnivåer på individnivå, i form av total pension och därefter enbart allmän pension, skulle klara av en senior-basbudget och hur mycket man på individnivå går plus eller minus varje månad. Siffrorna på första kvartil, median och tredje kvartil för samtliga, samt för kvinnor respektive män från tabell 3 har räknats fram till år 2022.¹²

Tabell 9.
Senior-basbudget år 2022

Källa:

Utgifter	Kr
Hyra	6 200
Mat	2 570
Hygien och tandvård	600
Kläder och skor	490
Fritid	570
Förbrukningsvaror	120
Hemutrustning	980
Medier	1 470
Hemförsäkring	140
SL-kort eller motsvarande	400
Hushållsel	300
Medicin	200
Glasögon, sjukvård	200
Summa utgifter	14 240

10 En sådan diskussion fördes i SvD Näringsliv under juli 2022.

11 Månadskostnader för begagnad bil, sommarstuga och övriga resor har av Konsumentverket satts till 4 000, 3 000 respektive 500 kronor. Ett husdjur medför årliga utgifter som försäkring och foder, presenter till barnbarnen kan uppskattas till ett par tusen kronor per år medan ett dagsbesök på nöjespark går loss på en dryg tusenlapp. Några luncher och fikastunder på stan varje månad skulle göra att matutgifterna i budgeten ökar med 500 till 1 000 kronor.

12 Förändringen mellan 2020 och 2022 blir, beroende på inkomstnivå och inkomstpensionstillägg, en ökning med 4-10 procent under perioden. Räkneexemplen antas ha tjänstepension ITP2 med livsvarigt uttag.

Tabell 10.

Vanliga pensionsnivåer, total pension och allmän pension, efter avdragen senior-basbudget, med och utan bostadstillägg

		Pension före skatt 2020	Pension före skatt 2022	Pension efter skatt 2022	Pension efter skatt med bostadstillägg 2022	Efter avdragen månadsbudget (14 240 kr)	Efter avdragen månadsbudget (14 240 kr) med bostadstillägg
Total pension							
Första kvartilen	Samtliga	11 685	12 182	10 644	15 144	-3 597	904
	Kvinnor	10 511	10 859	9 581	14 881	-4 660	641
	Män	14 465	15 189	12 670	15 470	-1 570	1 230
Median	Samtliga	16 114	17 502	14 359	15 859	119	1 619
	Kvinnor	13 930	14 448	12 129	15 329	-2 111	1 089
	Män	19 177	20 770	16 733	16 733	2 493	2 493
Tredje kvartilen	Samtliga	21 391	22 727	18 142	18 142	3 902	3 902
	Kvinnor	17 965	19 642	15 918	15 918	1 678	1 678
	Män	24 873	26 421	20 785	20 785	6 545	6 545
Allmän pension							
Första kvartilen	Samtliga	10 234	11 276	9 914	15 014	-4 327	774
	Kvinnor	9 279	9 686	8 638	14 638	-5 602	398
	Män	12 402	13 588	11 499	15 199	-2 741	959
Median	Samtliga	13 132	14 582	12 227	15 427	-2 014	1 187
	Kvinnor	11 568	12 407	10 825	15 225	-3 415	985
	Män	15 326	16 851	13 884	15 784	-356	1 544
Tredje kvartilen	Samtliga	16 356	17 711	14 511	15 911	271	1 671
	Kvinnor	14 037	15 693	13 037	15 537	-1 203	1 297
	Män	17 998	19 090	15 519	16 119	1 279	1 879

I tabell 10 framgår när det gäller total pension utan bostadstillägg¹³ framgår att en pensionsnivå motsvarande som mest den första kvartilen, som 25 procent av pensionärerna har, inte maktar med månadsbudgeten. Medianen för samtliga, som delar pensionärerna i två lika stora delar, klarar bara precis (+100 kronor) av månadsbudgeten medan medianen för kvinnor går 2 100 kronor minus och medianen för män går 2 500 kronor plus varje månad. Det betyder att hälften av pensionärerna baserat på deras individuella pensionsnivå inte klarar av en senior-basbudget eller precis klarar den med en hundralapps marginal. För pensionsinkomster upp till medianen för samtliga krävs då helst att man är berättigad till grundskydd, bostadstillägg, för att klara av den månatliga budgeten. Pensionsinkomster runt den tredje kvartilen för alla tre grupper kommer att klara av månadsutgifterna i basbudgeten.

När det gäller enbart allmän pension kommer inte en inkomstnivå motsvarande vare sig den första kvartilen eller medianen för någon av de tre grupperna att räcka till för utgifterna i budgeten. Inkomster upp till den tredje kvartilen för kvinnor klarar inte budgeten, men det gör motsvarande nivå för samtliga med några hundralapps marginal medan inkomstnivån motsvarande tredje kvartilen för män räcker till för månadsbudgeten. Om bostadstillägg skulle utgå maktar alla räkneexempel med budgeten. Således, avseende allmän pension enbart klarar inte

omkring 75 procent¹⁴ av pensionärerna av en senior-basbudget eller gör det med någon hundralapps marginal.

Om en något mer frikostig budget skulle användas som måttstock, exempelvis med barnbarnsupplevelser och presenter, delvis nyttjande av bil, kortare semesterresa och några måltider på stan i månaden samt mot bakgrund av prisökningarna under 2022 så bör en sådan månadsbudget hamna på omkring 18 000 kronor per månad. Enbart den fjärdedel av seniorerna som har högst total pension skulle klara av en sådan budget på basis av deras individuella pensioner.

Budgetkalkylerna synliggör att den allmänna pensionen för merparten, närmare tre av fyra pensionärer, inte når upp till en tillräckligt god nivå för att kunna täcka utgifterna i en basbudget för seniorer. Visserligen har många äldre även tjänstepension, men det är just tjänstepensionens existens och dess nivå (samt ens tjänstepensionsavtal och vilken uttagstid man har valt) som avgör i vilken utsträckning den individuella pensionen räcker till de månatliga kostnaderna. Utan tjänstepension skulle långt fler seniorer ha det ekonomiskt ansträngt. Omkring hälften av seniorerna har inkomster på individnivå som inte klarar av (eller klarar på håret av) en senior-basbudget utifrån deras totala pension efter skatt, alternativt att grundskyddet stöttar upp deras pensioner för att basbudgeten ska gå ihop.

13 Budgetkalkyl med bostadstillägg finns i tabell 10, men det ska kommas ihåg att bara cirka 14 procent av pensionärerna uppstår bostadstillägg. Anledningar till detta är dess inkomstprövning som medför att hushållets totala inkomster påverkar liksom att förmögenhet i form av exempelvis kapital, sparpengar, arv eller sommarstuga ingår i beräkningsunderlaget.

14 Försäkringsfacket Forena har i en opinionsundersökning frågat personer 65 år och äldre om de klarar sig ekonomiskt på enbart allmän pension, med en svarsfördelning på åtta av tio pensionärer som säger sig inte klara sig på bara sin allmänna pension.

6. Olika sätt att värdera pensioners tillräcklighet

Ofta undersöks äldres pensioner eller totala inkomster genom måttet kompensationsgrad, som har såväl fördelar som nackdelar. Kompensationsgrad, pension som andel av slutlön vid heltidsarbete, är ett vedertaget mått som också används internationellt. Fördelar med kompensationsgrad är att måttet kan användas över tid, för att jämföra mellan länder, eller i sammanhang som att studera pensionsnivåer för olika yrkesgrupper och årskullar inom ett land. Eller när en tydlig ambitionsnivå med pensionen har angetts i kompensationsgrad kan den användas som jämförelsemått för att värdera i vilken grad ambitionen uppnås. Nackdelar är att måttet kan bli missvisande om andra inkomster än heltidslön används före pensionering, om det efter pensionering ingår inkomster utöver pension eller om någon pensionsdel tas ut antingen delvis eller helt på exempelvis fem års tid. Måttet används dessutom ofta strax efter pensionering, när det så kallade förskottet i allmän pension medför en högre pension än vad som annars skulle vara fallet.¹⁵

Det går att konstatera att flera studier¹⁶ landar i att allmän pension som andel av slutlön succesivt sjunkit och numer ligger på cirka 50 procent¹⁷ i genomsnitt. Halva slutlönen i allmän pension är också vad en vanlig löntagare får räkna med i framtiden

även vid arbete till riktåldern. Det är således ett betydande gap upp till ambitionsnivån om en kompensationsgrad på 60 procent för allmän pension som sattes vid pensionsreformen på 1990-talet. Denna ambitionsnivå kan visserligen anses rimlig, människor vill och ska kunna förvänta sig att det finns ett standardskydd i pensionen.

Fallet i kompensationsgrad beror bland annat på att medellivslängden har ökat. Detta medför att den behövliga pensionsåldern (omkring 68 år idag, runt 69 år för en 60-talist) för en allmän pension runt 60 procents kompensationsgrad då ökar för varje årskull – om pensionsuttaget inte skjuts upp blir pensionen succesivt allt lägre. Men genomsnittlig pensionsålder har sedan cirka 15 år tillbaka legat på strax under 65 års ålder, andelen som pensionerar sig före 65 år är dessutom på väg att bli större än andelen som går vid 65 års ålder. Åldersgränser och villkor på arbetsmarknad, i grundskyddet och i trygghetssystem samt inbetalningar av tjänstepension (i de flesta avtal) når dock inte de åldrar som pensionssystemet kräver – och åtgärder för ett reellt längre arbetsliv handlar mer om förhoppningar än kraftfulla insatser. Kraven för att nå en kompensationsgrad på runt 60 procent allmän pension blir således tuffare och allt mer orealistiska för varje år – hur många människor uppfyller idealet om ett oavbrutet arbetsliv på heltid

15 Förskottet medför att kompensationsgraden blir cirka 6 procentenheter högre i starten för att därefter successivt försvagas i relation till den tidigare lönen och till ekonomisk standard. Kompensationsgrad kan då ge insikter om en nybliven pensionärs pension, men säger desto mindre kring hur pensionen står sig över tid.

16 Exempelvis Finanspolitiska rådets *Pensionssystemet och pensionärernas inkomster* (2022), Forenas *Stora pensionsrapporten* (2022), Minpensions *Kompensationsgradsrapporten 2021* och SPF Seniorernas *Trygg pension* (2021).

17 Till allmän pension adderas dock för de allra flesta den numer nödvändiga tjänstepensionen, vilket ger en kompensationsgrad för total pension på 60-70 procent, spannet beror ofta på olika tjänstepensionsavtal, individens val av uttagstid av tjänstepension och så vidare.

från omkring 23 års ålder till den behövliga pensionsåldern (idag runt 68 års ålder, men succesivt ökande)? Frågan blir då, är det fel på människorna, på systemet eller på de som borde handha systemet?

Även om kompensationsgrad kan vara ett användbart mått för att bedöma pensionens tillräcklighet om den sätts i relation till ens tidigare heltidslön så är en svaghet med måttet att det säger lite om vad pensionen räcker till i vardagen. Exempelvis får ofta en person som haft lägre lön, arbetat deltid eller haft ersättning från trygghetssystemen en hög kompensationsgrad, medan en person med högre lön ofta får en låg kompensationsgrad. Den förra har dock en lägre pension i kronor som i regel stötts upp med grundskydd, medan den senare har en högre pension i kronor. Det vill säga, den med högst kompensationsgrad för allmän pension har lägst pension i plånboken, och vice versa. Då får kompensationsgrad svårt att indikera om pensionen räcker till vanliga utgifter och ger en trygg inkomstsituation eller inte. Detta åskådliggörs i tabell 13 i Appendix.

För ökad förståelse bör kompensationsgrad därför kompletteras med andra etablerade

mått som kan berätta om vad pensionen räcker till, exempelvis sådana som rör ekonomisk standard och disponibel inkomst samt det så kallade respektavståndet (skillnaden mellan fullt grundskydd efter skatt och pensionerna för några som heltidsarbetat stor del av arbetslivet där grundskydd i regel inte förekommer).

Sådana mått kan ge insikter om pensionärers plånboksinkomster men de kommer också med nackdelar. Om inkomsten mäts på hushållsnivå säger det lite om vad individens pension räcker till, och vice versa. Om inkomster som långt ifrån alla pensionärer har, som kapital, lön och privat pension, adderas till allmän pension och tjänstepension kan resultaten bli missvisande och det säger då inte mycket om pensionernas tillräcklighet.

I denna rapport har, förutom grundskyddets nivåer, därför även en vanlig månadsbudget använts som måttstock för att bedöma vad vanliga pensioner räcker till i vardagen. Fördelar med en budgetjämförelse är även att det är enkelt att relatera till och kan användas över tid, en nackdel är att utgifterna kan skilja sig mellan olika personer exempelvis beroende på ens bostadssituation och därtill kopplade utgifter.

7. Diskussion och slutsatser

Denna rapport har konstaterat att omkring hälften av landets pensionärer, utifrån deras individuella totala pension, riskerar en tuff ekonomisk situation. Grundskyddsnivåerna idag, inkomstgränsen för möjlighet till bostadstillägg och antalet personer med garantipension från augusti 2022, pekar åt just detta håll. Detsamma konstateras när vanliga pensionsnivåer jämförs med en månadsbudget, en tight sådan dessutom, det vill säga att omkring hälften av seniorerna har inkomster från total pension som gör det svårt att klara av senior-basbudgeten. Om enbart allmän pension på individnivå beaktas får tre av fyra seniorer det tufft med basbudgeten. Med en något mer generös budget skulle bara en fjärdedel av pensionärerna få sin totala pension att räcka. Dessutom är inkomströrligheten bland pensionärer svag, äldre tenderar jämfört med yngre att bli kvar på samma inkomstnivåer eller sjunka nedåt.

I rena kronor och ören kan därmed konstateras att vanliga pensionsnivåer innefattande allmän pension och tjänstepension inte räcker särskilt långt. Förvisso är det tjänstepensionen som bidrar till att pensionerna för ganska många ändå räcker till. Men det medför också att man som senior blir sårbar och beroende av att ha en god tjänstepension samt att helst ha valt livsvarigt uttag av densamma, trots att denna pensionsdel var tänkt som ett komplement och inte en absolut nödvändighet som den kommit att bli. Tjänstepensionen har blivit räddningen för en allmän pension som inte längre kan sägas utgöra ett stabilt och tryggt fundament för den totala pensionen.

Utöver tjänstepension finns också andra komponenter som kan agera livlinor för den allmänna pensionen. Det handlar framförallt om att se till att vara sammanboende

– som har observerats i denna rapport är pensionerna på individnivå otillräckliga för många. Men också om möjlighet till statligt finansierat grundskydd som bostadstillägg och om en utökning av garantipensionens nivå och omfattning i antal personer. Eller tillgång till inkomster utanför systemet som privat pension, löneinkomster, sparpengar och försäljning av ägd bostad.

Dock är syftet med ett pensionssystem att det i sig själv ska kunna generera en trygg inkomst när människor inte längre kan försörja sig genom arbete. Om man som pensionär behöver se till att därutöver ha andra inkomster eller att vara sammanboende för att klara sig så uppfyller inte pensionssystemet sitt ändamål.

Ett alternativ är förstås att politiken är nöjd med att tjänstepension och andra inkomstkällor blivit helt nödvändiga, att tre av fyra pensionärer på individnivå har en allmän pension som svårligen mäktar med en basbudget, att man som pensionär helst ska vara sammanboende för att klara sig ekonomiskt, och att nära hälften av pensionärerna numer tar del av ett grundskydd ämnat för en mindre andel personer med låg inkomst. I så fall behöver politiken tydligt uttala att man är tillfreds med denna situation.

För en annan fråga som dyker upp när den inkomstbaserade allmänna pensionen succesivt blivit allt svagare men lämnats utan åtgärder och politiken sedan beslutar om att allt fler (totalt nära hälften) av landets pensionärer kommer att omfattas av grundskyddet i form av garantipension, är vad för typ av pensionssystem vi ska ha i Sverige?

Tanken med och besluten kring det nuvarande systemet, och det tidigare ATP-systemet, är att pensionen ska vara inkomstrelaterad och då spegla de inkomster man haft (eller inte haft) under yrkeslivet.

Till detta ska finnas ett grundskydd för de som av olika anledningar inte lönearbetat särskilt mycket.

Redan innan de förändringar som beslutades av riksdagen i juni 2022 var skillnaden efter skatt mellan en genomsnittlig pension och fullt grundskydd marginell. Om grundskyddet behöver stötta upp allt fler personers pension, så att än fler då får ungefär samma nivå på allmän pension tar vi ett stort steg mot ett grundtrygghetssystem.

Framöver finns då ett vägval. Antingen fortsätter man på den inslagna vägen och både förlitar sig på och bygger ut grundskyddet. Eller så renoverar och förstärker man pensionssystemet avseende den inkomstbaserade pensionen. Förstås kan man också göra ingenting eller göra båda delar.

Om vi ska ha ett inkomstrelaterat pensionssystem där den allmänna pensionen ska utgöra en trygg bas, räcka till i vardagen och spegla individernas arbetsinsatser så måste den inkomstbaserade allmänna pensionen förstärkas.

Sammanfattningsvis har cirka hälften av landets seniorer en total pension som gör att de på individnivå får en ansträngd ekonomisk tillvaro. Med allmän pension ensamt har tre av fyra pensionärer svårt att på egen hand klara av samma budget. Medianen för total pension år 2022 bör uppskattningsvis hamna på närmare 17 500 före skatt (14 500 kronor för allmän pension), det vill säga detta är den pensionsnivå som hälften av pensionärerna som mest når upp till. Och faktum är att i andra sammanhang så anses inte detta som en särskilt god inkomst.

Under de senaste åren har det diskuterats, när det gäller befolkningen i yrkesaktiv ålder, kring såväl lägre ingångslöner som frågan om hur många som är självförsörjande i Sverige. I båda dessa debatter har det handlat om inkomster på cirka 17 000 kronor före skatt (antingen i form av förslag om en ny lägsta lönenivå för unga eller som gräns för när en vuxen person kan anses vara självförsörjande). Avseende dessa lägre ingångslöner har det flera gånger uttalats att sådana nivåer går inte att leva på, och en gräns för om man ska anses självförsörjande eller inte är i sig en signal på en låg inkomstnivå. Det kan i sammanhanget då erinras om att medianen för total pension år 2022 ligger på just dryga 17 000 kronor före skatt – en inkomstnivå som i andra sammanhang anses för låg att leva på eller som man inte kan försörja sig själv på. Varför skulle den nivån då duga för många av landets pensionärer?

Källor

Offentliga dokument, rapporter

Pensionsmyndigheten (2020), Blev det som du tänkt dig. En studie bland 70-75-åringar

Prop. 2018/19:134, Förbättrat grundskydd för pensionärer (Socialdepartementet)

Prop. 2021/22:269, Extra ändringsbudget för 2022 – Vårändringsbudget för 2022 och stöd till Ukraina (Finansdepartementet)

SPF Seniorerna och Skattebetalarnas förening (2018), Flyttskatterna - låser in seniorer och stänger ute yngre (Författare: Sofia Linder och Anna Eriksson)

SPF Seniorerna, skriftserie, Nr 3 2021 – Hur påverkas garantipensionen av pensionsuttag före 65 år? (Författare: Anna Eriksson)

SPF Seniorerna, skriftserie, Nr 2 2022 – Hur fördelar sig seniorers inkomster utöver pension? (Författare: Anna Eriksson)

Statistik mm

Eurostat, At-risk-of-poverty rate

Pensionsmyndighetens databas: allmän pension, tjänstepension, total pension, bostadstillägg, garantipension

Pensionsmyndighetens Typfallsmodell version 2022-05-31

SCB:s databas: varaktighet i inkomstgrupp, förändring av inkomstgrupp, långsiktiga inkomster, inkomst av tjänst, konsumentprisindex 2022

SCB, Pensioner (årlig, 2005-2020)

Webbsidor, artiklar mm

Forena, Novusundersökning del 1: Pensionärernas ekonomi allt sämre, 2022-05-09
Konsumentverket, Beräknade hushållskostnader 2022

Minpension.se, Hur mycket pengar behöver en pensionär 2022?, 2022-01-10

Pensionsmyndighetens webbsida, Så fungerar pensionen – Garantipension, Beräkna bostadstillägg (beräkningar genomförda i augusti 2022)

SCB, Att mäta fattigdom, 2017-12-11

SCB, Lägre hyreshöjning 2021, Statistiknyhet 2021-10-01

SCB, Mer än var tredje över 60 bor ensam, 2022-02-17

Svenska Dagbladet, Klarar du myndighetens tuffa levnadskalkyl?, 2022-07-03

Svenska Dagbladet, Kalkylerna håller inte: "Vem äter på det sättet?", 2022-07-09

Appendix

Decil	Gränsvärde tkr
Decil 1	156,8
Decil 2	189,5
Decil 3	217,4
Decil 4	242,9
Decil 5	268,2
Decil 6	295,5
Decil 7	327,4
Decil 8	369,1
Decil 9	438,2
Decil 10	saknas

Tabell 11.

Gränsvärden deciler, disponibel inkomst per konsumtionsenhet exkl. kapitalvinst i tusentals kronor, 2015-2020

Källa: SCB

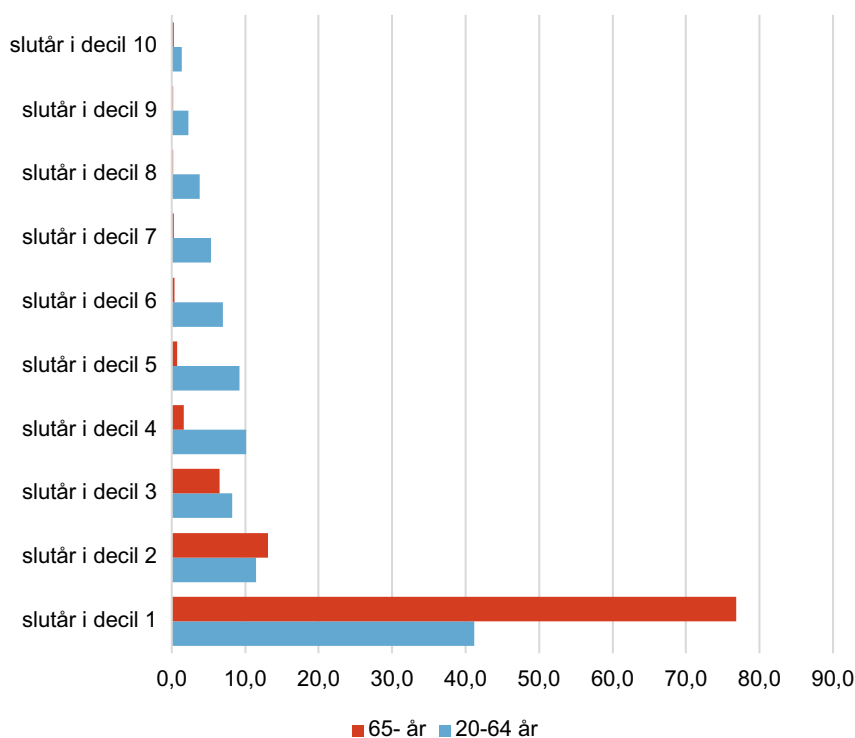

Diagram 6.

Startår i decil 1 och olika slutår, olika åldersgrupper i procent, 2015-2020

Källa: SCB

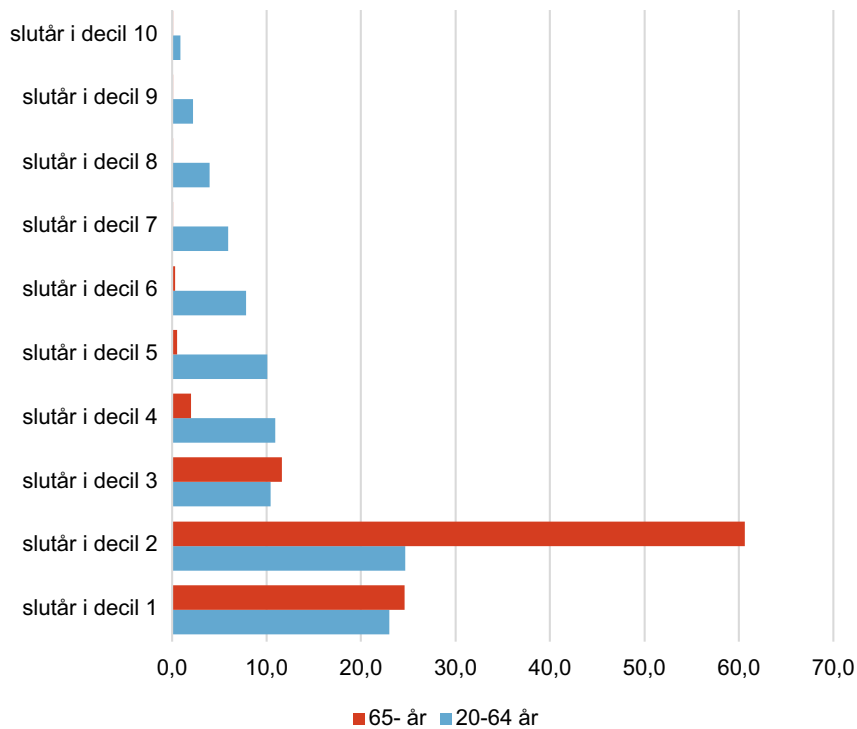

Diagram 7.

Startår i decil 2 och olika slutår, olika åldersgrupper i procent, 2015-2020

Källa: SCB

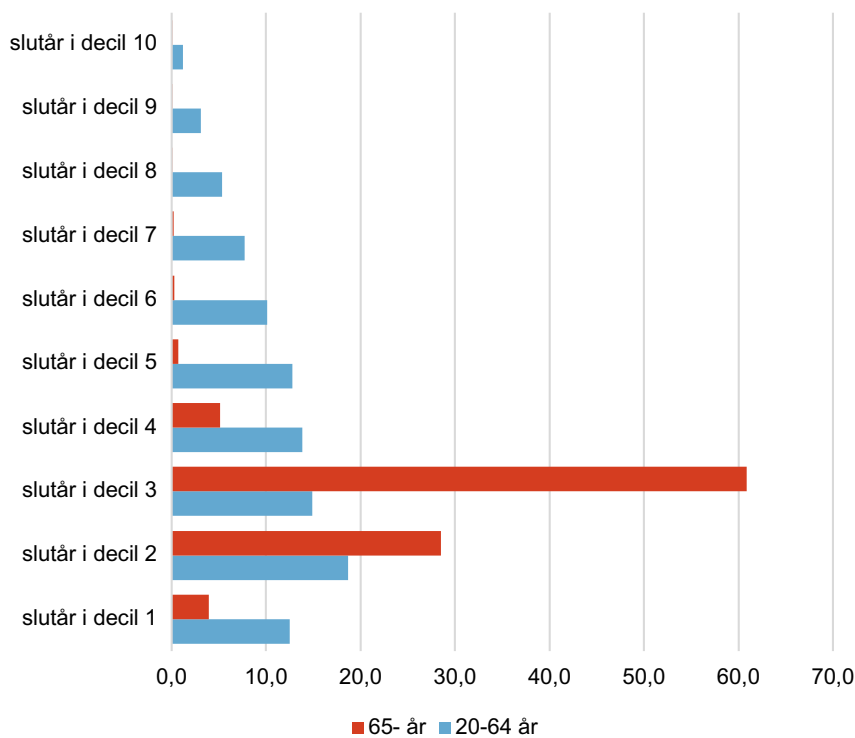

Diagram 8.

Startår i decil 3 och olika slutår, olika åldersgrupper i procent, 2015-2020

Källa: SCB

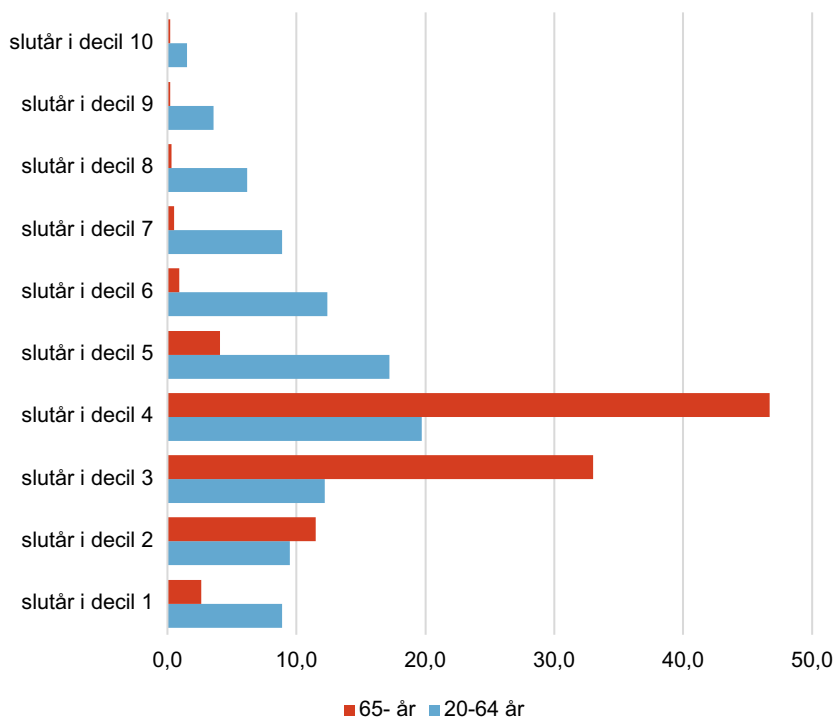

Diagram 9.
Startår i decil 4 och olika slutår, olika åldersgrupper i procent, 2015-2020

Källa: SCB

Tabell 12.

Konsumentverkets basbudget (original)

Källa: minpension.se

Utgifter	Kr
Hyra	7 000
Mat	2 570
Hygien och tandvård	600
Kläder och skor	490
Fritid	570
Mobiltelefon	90
Förbrukningsvaror	130
Hemrustning	1 180
Medier	1 470
Hemförsäkring	140
SL-kort eller motsvarande	650
Summa utgifter	14 890

Tabell 13.

Tre räkneexempel med olika slutlön, kompensationsgrad och pension efter skatt Typfallsmodellen

Källa: Typfallsmodellen¹⁸

Slutlön	20 000	40 000	60 000
Inkomstpension	41,2%	41,3%	34,6%
Premiepension	6,0%	6,0%	4,7%
Garantipension	11,9%	0,0%	0,0%
Total allmän pension	59,1%	47,2%	39,3%
Tjänstepension	14,5%	14,5%	27,9%
Total pension brutto	73,6%	61,7%	67,3%
Pension efter skatt	11 576	18 520	28 505
Pension efter skatt med bostadstillägg	14 670	18 520	28 505

¹⁸ Pensionsmyndighetens Typfallsmodell version 2022-05-31. Slutlöner avser år 2022 då medellönen i riket ligger på omkring 37 000 kronor, räkneexemplen är födda år 1955 har arbetat 25-65 år och har tjänstepension ITP2 med livsvarigt uttag.

www.spfseniorerna.se

Box 225 74, 104 22 Stockholm

Tel 08-692 32 50

info@spfseniorerna.se

SPF
SENIORERNA